

תפסיר רס"ג

דדד וישמע יתרו

לנחת שבת
ושני וחמישי

יח א וישמע יתרו כהן
מדין חתן משה את כל-
אשר עשה אלהים למשה
ולישראל עמו כי הוציא
יהוה את-ישראל ממצרים:

יח א) תים סמע. יתרו אמאם
מדן חמו מוסי. גמיע מא
צנע אללה למוסי. ולאסראיל
קומה. אד' אכ'רג אללה בני
אסראיל מן מצר: ב) פאכ'ד'
יתרו חמו מוסי. צפרה זוגתה.
בעד מא כאן קד ארסלהא לה:
ג) ואבניהא. אלד'י אסם

ושמע. יתרו רבא דמדן חמוהי דמשה. ית כל דעבד יי למשה.
ולישראל עמיה. ארי אפיק יי ית ישראל ממצרים: ב ויקח יתרו
חתן משה את-צפרה אשת משה אחר שלוחיה:
ודבר. יתרו חמוהי דמשה. ית צפרה אתת משה. בתר דשלחה:
ג ואת שני בנייה אשר שם האחד גרשם כי
אמר גר הייתי בארץ נכריה: וית תרין בנהא.

— רס"י —

שנאמר (שמות ד יט) וישב אל יתרו חותנו:
למשה ולישראל. שקול משה כנגד כל
ישראל: את כל אשר עשה. להם בירידת
המן ובבאר ובעמלק: כי הוציא ה' וגו'. זו
גדולה על כלם: אחר שלוחיה. כשאמר
לו הקדוש ברוך הוא במדין (שמות ד יט) לך
שוב מצרים. (שס כ) ויקח משה את אשתו
ואת בניו גו' ויצא אהרן לקראתו. (שס כז)
ויפגשוהו בחר האלהים. אמר לו מי הם
הללו. אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין
ואלו בני. אמר לו והיכן אתה מוליכן. אמר
לו למצרים. אמר לו על הראשונים אנו
מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם. אמר
לה לכי אל בית אביך. נטלה שני בניה

יח ב וישמע יתרו. מה שמועה שמע ובא.
קריעת ים סוף ומלחמת עמלק: יתרו. שבע
שמות נקראו לו רעואל, יתרו, חובב,
חבר, קני פוטיאל. יתרו על שם שיתר פרשה
אחת בתורה (לכלן פסוק כ) ואתה תחזה.
יתרו לכשנתגיר וקנים המצות הוסיפו לו אות
אחת על שמו. חובב שחבב את התורה.
וחובב הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד יט) מבני
חובב חותן משה. ויש אומרים רעואל אביו
של יתרו הנה, ומה הוא אומר (שמות ז יט)
ותבאנה אל רעואל אביהן, שהתינוקות קורין
לאבי אביהן אבא. בספרי: חתן משה. כאן
הנה יתרו מתכבד במשה, אני חותן המלך
ולשעבר היה משה תולה הגדלה בחמיו.

תפסיר רס"ג

אחדהמא גרשום. לאנה קאל.
צרת גריבא פי בלד גרבה:
(ד) ואסם אלאכיר אליעזר.
לאנה קאל. אן אלאה אבי כאן
פי עוני וכלצני מן סוף פרעון:
(ה) פגא יתרו חמו מוסי. ובניה
ווגתה אליה. אלי אלבר.
אלדי הו נאזל תים אלי גבל
אללה: (ו) ובעת' במן קאל
למוסי ענה. אנא חמוד יתרו
גאי אליך. ווגתך ואבניהא
מעהא: (ז) פכ'רג מוסי יתלקא

דשום חד גרשום. ארי אמר. דייר הויתי.

בארע נוכראה: **וְשֵׁם הָאֶחָד**
אֱלִיעֶזֶר בֶּן־אֱלֹהֵי אָבִי
בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִּי מִחֶרֶב
פְּרַעֲהַ: וְשׁוֹם חַד אֱלִיעֶזֶר. אַרִי
אֱלֹהֵיהּ דְּאַבְא הָוּה בְּסַעְדֵי וְשִׁיזְבִּנִי
מִחֶרֶבָא דְּפְרַעֲהַ: **וַיָּבֵא יִתְרוֹ**
חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ
אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמְּדַבֵּר

אֲשֶׁר־הוּא חֹנֵה שֵׁם הַר הָאֱלֹהִים: וְאַתָּא. יִתְרוֹ
חֲמוּהֵי דְּמֹשֶׁה. וּבְנוּהֵי וְאַתְתִּיהּ לְוֹת מֹשֶׁה. לְמַדְבָּרָא. דְּהוּא. שְׂרֵי תַמָּן
לְטוֹרָא דְּאַתְגְּלִי עֲלוּהֵי יִקְרָא דֵינִי: **וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי**
חֹתְנֶךָ יִתְרוֹ בֶּן אֱלִיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה:
וְאָמַר לְמֹשֶׁה. אָנָּא. חֲמוּךְ יִתְרוֹ אֶתִּי לְוֹתְךָ. וְאַתְתְּךָ. וּתְרִין בְּנֵהָ עִמָּה:
וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְאֵת חֹתְנּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁק־לוֹ
וַיִּשְׂאֲלוּ אִישׁ־לְרַעְהוּ לְשָׁלוֹם וַיִּבְאוּ הָאֵהָלָה:

— רס"י —

חֹתְנֶךָ יִתְרוֹ וגו'. אם אין אתה יוצא בגיני
צא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין
אשתך צא בגין שני בניה: **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה.**
כבוד גדול נתפבד יתרו באותה שעה, כיון
שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא, ומי
הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא:
וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁק־לוֹ. איני יודע מי השתחוה
למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי

והלכה לה: **וַיִּצְלַנִּי מִחֶרֶב פְּרַעֲהַ.** כשגלו
דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרג
את משה, נעשה צוארו כעמוד של־שיש:
כֵּן אֶל הַמְּדַבֵּר. אף אנו יודעין שבמדבר היו
אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה
יושב בכבודו שלעולם ונדבו לבו לצאת אל
המדבר, מקום תהו, לשמוע דברי תורה:
וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה. על ידי שליח: **אֲנִי**

תפסיר רס"ג

חמוה. פסגד ת'ם קבלה. וסאל
 כל אמר ען סלאמה צאחבה.
 ודכלא אלי אלכ'בא: ח) פקן
 מוסי עלי חמוה. גמיע מא
 צנע אללה בפרעון ואלמצריון
 בסבב בני אסראיל. וגמיע
 אלמציבה אלתי נאלתהם פי
 אלטריק. וכלצהם אללה:
 ט) פסד יתרו. בגמיע אלכ'יר.
 אלדי צנעה אללה לבני
 אסראיל. וכלצהם מן יד
 אלמצריון: י) וקאל יתרו.
 תבארך אללה. אלדי כלצכם.

ונפק משה לקדמות חמוהי. וסגיד ונשיק
 ליה. ושאלו גבר לחבריה לשלם. ועלו
 למשכנא: ח ויספר משה
 לחתנו את כל אשר עשה
 יהוה לפרעה ולמצרים על
 אודת ישראל את כל-
 התלאה אשר מצאתם
 בדרך ויצלם יהוה: ואשתעי
 משה לחמוהי. ית כל דעבד יי לפרעה
 ולמצראי. על עיסק ישראל. ית כל
 עקתא דאשכחננון באורחא. ושיזיבנון יי: ט ויחד יתרו על
 כל-הטובה אשר-עשה יהוה לישראל אשר
 הצילו מיד מצרים: וחדי יתרו. על כל טבתא. דעבד יי
 לישראל. דשיזיבנון מידי דמצראי: ד ויאמר יתרו ברוך
 יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד

— כס"י —

חדודין, מצר על אבוד מצרים, הינו דאמרי
 אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבני
 ארמאה באפיה: על כל הטובה. טובת המן
 והבאר והתורה. ועל כלן אשר הצילו מיד
 מצרים, עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח
 ממצרים, שהיתה הארץ מסגרת, ואלו יצאו
 ששים רבוא: י אשר הציל אתכם מיד
 מצרים. אמה קשה: ומיד פרעה. מלך קשה:

איש, זה משה, שנאמר (כמדבר יז ג) והאיש
 משה: ח ויספר משה לחתנו. למשוך את
 לבו לקרבו לתורה: את כל התלאה. שעל
 הים ושל-עמלק: התלאה. למד אל"ף מן
 היסוד של התבה והתיו הוא תקון ויסוד
 הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה, תנופה,
 תקומה, תנואה: ט ויחד יתרו. וישמח יתרו,
 זהו פשוטו ומדרשו נעשה בשרו חדודין

זלק הדקדוק: ט ויחד יתרו. כתב ר"י כי הוא ממשקל וישב ישמעאל ומפני שהחית גרונית
 נפתחה. והראיה כי הדל"ת דגושה ושוואית. עיין בחלק הדקדוק (מהר"ם):

תפסיר דס"ג

מן יד אלמצריון ומן יד פרעון.
אלדיי כליץ אלקום. מן תחת
נקל אלמצריון: יא) אלאן
עלמת. אן אלהא אכפר מן
גמיע אלמעבונדאת. אדי
עאקבהם באלאמר אלדי
אתקחו בזה עליהם: יב) וקדם
יתרו חמו מוסי. צואעדא
וד' באיחא ללה. פגא הרון.
וגמיע שיוד' בני אסראיל.
ליאפלו מעה טעאמא בין ידי
אללה: יג) פלמא פאן מן ג'ד.

**פֶּרַעַה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־
הָעַם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם:**
ואמר יתרו. בריך יי. דשיזיב יתכון.
מידא דמצראי ומידא דפרעה. דשיזיב
ית עמא. מתחות מרות מצראי:
**עַתָּה יִדְעֵתִי כִּי־גְדוֹל
יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי
בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:**
פען ידענא. ארי רב יי ולית אלה בר
מניה. ארי בפתגמא. דחשיבו מצראי

למדן ית ישראל ביה דננון: יב ויקח יתרו חתן משה
עלה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני
ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני
האלהים: יג וקריב. יתרו חמוהי דמשה. עלון ונכסת קודשין קדם
יי. ואתא אהרן. וכל סבי ישראל. למיכל לחמא. עם חמוהי דמשה
קדם יי: **וַיֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה
(שעני) יג ויהי ממחרת וישב משה**

————— כס"י —————

זראשית ככ כט) ויזד יעלב נזיד. בקדרה אשר
בשלו בה. נתבשלו: יב עלה. כמשמעה
שהיא עולה כליל: וזבחים. שלמים:
ויבא אהרן וגוי. ומשה היכן הלה. והלא
הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד.
אלא שהיה עומד ומשמש לפניו:
לפני האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה
שתלמידי חכמים מסבין בה כאלו נהנה מזיו
השכינה: יג ויהי ממחרת. מוצאי יום

מתחת יד מצרים. כתרגומו לשון רדוי
ומרות היד שהיו מכבידים עליהם. היא
העבודה: יא עתה ידעתי. מפירו הייתי
לשעבר ועכשיו ביותר: מכל האלהים.
מלמד שהיה מפיר בכל עבודה זרה
שבעולם שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה:
כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו
במים דמו לאבדם והם נאבדו במים: אשר
זדו. אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו לשון

ולק הדקדוק: יג ויהי ממחרת. בא בקמץ ובתי"ו שלא בסמיכות (שם):

תפסיר רס"ג

לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד
הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבְּקָר
עַד־הָעֶרֶב: וַהֲיָה בַּיּוֹמָא דְּבִתְרוּהֵי.
 וַיִּתֵּיב מֹשֶׁה לַמִּדְּן יֵת עִמָּא. וְקָם עִמָּא
 עֲלוּוְהֵי דְּמֹשֶׁה. מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׂא:
וַיֵּרָא חֹתָן מֹשֶׁה אֶת
כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם
וַיֹּאמֶר מָה־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם
מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבִדְדָךְ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ
מִן־בְּקָר עַד־עֶרֶב: וַחֲזָא חֲמוּהֵי דְּמֹשֶׁה. יֵת כָּל דְּהוּא
 עֵבִיד לְעַמָּא. וַאֲמַר. מָא פִּתְגָמָא הַדִּין דְּאַתָּה עֵבִיד לְעַמָּא. מְדִין. אַתָּה
 יִתֵּיב בְּלַחֲדָךְ. וְכָל עַמָּא. קִימִין עֲלוּךְ מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׂא:

— כס"י —

הכפורים היה, כך שנינו בספרי, ומדוע
 ממחרת, למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחוק
 אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים,
 שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר
 (פסוק טז) והודעתני את חקי וגו', ומשנותנה
 תורה עד יום הכפורים לא ישב משה
 לשפוט את העם, שהרי בשבעה עשר בתמוז
 ירד וישבר את הלוחות, ולמחרת עלה
 בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביום
 הכפורים. ואין פרשה זו כתובה בסדר, שלא
 נאמר ויהי ממחרת עד שנה שניה, אף
 לדברי האומר יתרו קדם מתן תורה בא
 שלוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה
 שניה, שהרי נאמר כאן (פסוק כז) וישלח
 משה את חתנו ומצינו במסע הדגלים שאמר
 לו משה (במדבר י כט) נוסעים אנחנו אל

המקום וגו', (סס לא) אל נא תעזוב אותנו, ואם
 זו קדם מתן תורה, מששלחו והלך היכן
 מצינו שחזר ואם תאמר שם לא נאמר יתרו
 אלא חובב, ובנו של־יתרו היה, הוא חובב
 הוא יתרו, שהרי בתיב (שופטים ז יא) מבני
 חובב חותן משה: **וישב משה וגו' ויעמד**
העם. יושב כמלך וכלן עומדים, והקשה
 הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן
 של־ישראל והוכיחו על כך, שנאמר (פסוק יז)
 מדוע אתה יושב לבדך וכלם נצבים:
מן הבקר עד הערב. אפשר לומר בן, אלא
 כל דין שדן דין אמת לאמתו אפלו שענה
 אחת, מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק בתורה
 כל היום, וכאלו נעשה שותף להקדוש
 ברוך הוא במעשה בראשית, שנאמר בו
 (בראשית א ט) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

תפסיר רס"ג

טו) קאל לה. אד' יגו אל'י.
אלקום יטלבון אמר אללה:
טז) אן פאנת להם כ'צומה גאו
אל'י. חכמת בין אלדגל
וצאתבה ועדפתהם רסום אללה
ושראיעה: יז) קאל לה חמוה.
ליס אל'אצלח הד'א אל'אמר.
אלד'י אנת צאנעה: יח) פלא
תפל. אנת ואלקום אלד'ין מעד.
לאן אל'אמר ת'קיל עליך. ולא
תטיק אן תצנעה וחדד:
יט) אל'אן. אקבל מני מא אשיר

טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַתְּנֵוֹ
כִּי-יבֹא אֵלַי הָעַם לְדֹרֵשׁ
אֱלֹהִים: וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחַמוּהִי. אֲרִי
אֲתָן לְוֹתִי. עַמָּא לְמַתְּבַע אֹלְפָן מִן קָדָם
י: כִּי-יְהִי לָהֶם דְּבַר
בֵּא אֵלַי וְשַׁפְּטֵתִי בֵּין אִישׁ
וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי
אֶת-חֻקֵי הָאֱלֹהִים

וְאֶת-תּוֹרֹתָיו: כַּד הָיָה לְהוֹן דִּינָא

אֲתָן לְוֹתִי. וְדַאִינְנָא. בֵּין גּוֹבְרָא וּבֵין חֲבֵרִיָּה. וּמַהוֹדַעְנָא לְהוֹן. ית
קִימָא דִּי וְיַת אֹרִיתִיָּה: יז וַיֹּאמֶר חַתָּן מֹשֶׁה אֵלַי
לֹא-טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: וַאֲמַר. חַמוּהִי
דְּמֹשֶׁה לִיָּה. לָא תְּקִין פִּתְגָמָא. דְּאֵת עֲבִיד: יח נָבַל תִּבְּל
גַּם-אַתָּה גַּם-הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי-כָבַד
מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא-תוֹכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדְּךָ: מְלֹאָה תִּלְאִי.
אֲפִי אֵת. אֲפִי עַמָּא הַדִּין דְּעַמָּךְ. אֲרִי יִקִּיר מִנְךָ פִּתְגָמָא. לָא תִּכּוּל
לְמַעֲבִדִּיה בְּלַחֲוֹדְךָ: יט עֲתָה שִׁמְעֵ בְּקֻלִּי אִיעֲצֶךָ

— רס"י —

לשון פמישה פלייטטרי"ר בלעז. כמו (ימי"ח ח יג)
והעלה נבל, (ישי"ח לו ז) כנבול עלה מגפן
וגוי, שהוא פמוש על ידי חמה ועל ידי קרח,
וכחו תש ונלאה: גם אתה. לרבות אחרון
וחור ושבעים וקנים: כי כבוד ממך. כבודו
רב יותר מפך: יט איעצך ויהי אלהים

טו כי יבא. כמו כי בא, לשון הנה: לדרש
אלהים. כתרגומו למתבע אלפן, לשאול
תלמוד מפי הגבורה: טז כי יהיה להם דבר
בא. מי שיהיה לו דבר בא אל'י: יז ויאמר
חתן משה. דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו
שלמך: יח נבל תבל. כתרגומו. ולשונו

תפסיר רס"ג

בה עליך. ויכון אללה מעך. כן
אנת לאלקום מן גהה אללה.
תרפע אמורהם אליה:
(כ) ותנדרהם עלי אלרסום
ואלשראיע. ותעדפהם אלטריק
אלדי יסלכן פיה. ואלעמל
אלדי יעמלונה: (כא) ואנת
פאנציר מן גמיע אלקום.
אנאס דיני חיל אתקיא
אללה. דיני חק שאני אלטמע.
וילי עליהם רויסא אלוף

ויהי אלהים עמוך היה אתה
לעם מול האלהים והבאת
אתה את הדברים אל-

האלהים: בען. קביל מני אמלכנך.

ויהי מימרא די בסעךך. הוי את לעמא.
תבע אולפן מן קדם יי. ותהי מיתי את.

ית פתגמיא לקדם יי: ב והזהרתה

אתהם את החקים ואת-

התורת והודעת להם את הדרך ילכו בה

ואת המעשה אשר יעשון: ותזהר יתהון. ית קימיא

וית אורייתא. ותהודע להון. ית אורחא דיהכון בה. וית עיבדא

דיעבדון: כא ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל

יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת

עלהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים

ושרי עשרות: ואת תחזי מכל עמא. גוברין דחילא דחיליא די.

גוברין דקשוט דסגן לקבלא ממון. ותמני עליהון. רבני אלפי

— רס"י —

עמוך. בעצה, אמר לו צא המלך בגבורה:
היה אתה לעם מול האלהים. שלים

ומליץ בינותם למקום, ושואל משפטים
מאתו: את הדברים. דברי ריבותם:

כא ואתה תחזה. ברוח הקדש שעליך:
אנשי חיל. עשירים, שאין צריכין להחניף

ולתקיר פנים: אנשי אמת. אלו בעלי
הבטחה, שהם כדאי לסמוך על דבריהם.

שעל די כן יהיו דבריהם נשמעין:
שנאי בצע. ששונאין את ממונם בדין
כההיא דאמרין כל דינא דמפקין ממונא
מניה בדינא לאו דינא הוא: שרי אלפים.
הם היו שש מאות שרים לשש מאות
אלף: שרי מאות. ששת אלפים היו:
שרי חמשים. שנים עשר אלף: ושרי
עשרות. ששים אלף:

תפסיר דס"ג

ומאמין. וכ'מסין ועשאראת:
 (כב) פ'חכמון פי מא בין אלוקים
 פי כל וקת. ויכון כל אמר
 ע'צים ירפעונה אליך. וכל אמר
 צ'ג'יר יחכמון פיה הם. וכ'פף ען
 נפסד. ויחתמלון מעד: כג) אן
 אנת צ'נעת הד'א אל'אמר.
 ואמרך אללה בה. אטקת
 אל'ק'אם. ואיצ'א ג'מיע הד'א
 אל'ק'ום. אל'י מוצ'עה יצ'יר
 בס'לאם: כד) פ'קבל מוסי' מן
 חמוה. וצ'נע ג'מיע מא אמרה:
 כה) פ'אכ'תאר מוסי' אנ'אס
 ד'י' חיל מן ג'מיע אל אס'ראיל.
 וול'א'הם רויס'א עליהם. רויס'א

רַבִּי מֵאוֹתָא. רַבִּי חֲמִשִּׁין וְרַבִּי
 עֲשׂוּרִיתָא: כב וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם
 בְּכֹל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר
 הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכֹל־
 הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ־הֵם
 וְהַקָּל מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׂאוּ אֹתָךְ:
 וידינון ית עמא בכל ע'דן. ויהי. כל פתגם
 רב ייתון לו'תך. וכל פתגם ז'עיר ידינון
 אנון. וייקלון מ'נך. ויסוברון עמך:
 כג אם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
 תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיִכְלָת
 עֲמֶד וְגַם כָּל־הָעַם הַזֶּה עַל־מְקוֹמוֹ יָבֹא

בְּשָׁלוֹם: אם ית פתגמא הדין תעביד. ויפקדנך יי. ותכול למקם.

ואף כל עמא הדין. על אתריה י'הך בשלם: (שלישי) בד וישמע
 מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר:
 וקביל משה למימר חמוהי. ועבד. כל ד'אמר: כה ויבחר
 מֹשֶׁה אֲנָשִׁי־חֵיל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם
 רֵאשִׁים עַל־הָעַם שְׂרֵי אֵלֶּפִים שְׂרֵי מֵאוֹת

— כ"י —

כז וְשִׁפְטוּ. וידינון. לשון צווי: וְהַקָּל
 מֵעֲלֶיךָ. ד'בר זה ל'הקל מעליך. וְהַקָּל, כְּמוֹ
 (שמות ח יא) וְהִכְבַּד אֶת לְבָבוֹ, (מלכים ב ג כד)
 וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב, לְשׁוֹן הַזֶּה: כג וְצִוְּךָ אֱלֹהִים

וְיִכְלָת עֲמֶד. הַמְלִיךְ בְּגִבּוֹרָה אִם יִצְוֶה אוֹתָךְ
 לַעֲשׂוֹת כֶּף תּוֹכֵל עֲמוּד, וְאִם יַעֲבֹב עַל יָדְךָ
 לֹא תוֹכֵל לַעֲמוּד: וְגַם כָּל הָעַם הַזֶּה. אַהֲרֹן
 נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים זְקֵנִים הַנְּלוּיִם עִתָּה

תפסיר רס"ג

שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת:

ובחר משה גוברין דחילא מפל ישראל.
ומני יתהון. רישין על עמא. רבני אלפי
רבני מאותא. רבני חמשין ורבני

עשוריתא: כו וּשְׂפֹטוּ אֶת־הָעַם

בְּכָל־עַתָּה אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה

יְבִיאֹן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־

הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ הֵם:

ודינין ית עמא בכל עדן. ית פתגם קשי

מיתן לות משה. וכל פתגם זעיר דינין אנון: כז וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה

אֶת־חֲתָנּוֹ וַיֵּלֶךְ לּוֹ אֶל־אֲרָצוֹ: וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה יֵת חַמּוּהִי

ואזל ליה לארעיה: פ **וַיִּשְׁפֹּטוּ בְּכָל־עֵדוּתֵי תִּימֵן בְּיַד מֹשֶׁה** (רביעי) **יֵת** בַּחֲדָשׁ

הַשְּׁלִישִׁי לְיֵצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

ביום הזה באו מדבר סיני: בירחא תליתא. למפק בני

ישראל מארעא דמצרים. ביוםא הדין. אתו למדברא דסיני:

ב וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי וַיַּחֲנוּ

• כש"י •

עמק: כו וּשְׂפֹטוּ. ודינין ית עמא: יביאון.
מיתן: יִשְׁפֹּטוּ הֵם. כמו וּשְׁפֹטוּ וכן (רות ז ט)
לא תעבורי, כמו לא תעברי ותרגומו דינין
אנון. מקראות העליונים הם לשון צווי, לכה
מתרגמין וידונון יתוין, ידונון, ומקראות הללו
לשון עשיה: כז וַיֵּלֶךְ לּוֹ אֶל־אֲרָצוֹ. לגיר בני

זולק הדקדוק: כו וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ הֵם. תיבת ישפוטו מלרע. וכן הוא בכל התיגאן
וכ"כ רמ"ל ז"ל. וכ"כ מהרי"ב שהטפחא בטי"ת. וכמוה לא תעבורי מזה. וכן עוצו עצה ותופר,
עוצו ודברו. עיין בחלק הדקדוק עכ"ל:

תפסיר רס"ג

סיני. ונזלו פי אלבר. ונזל תים
 אסראיל תדיא אלגבל:
 ג) ומוסי צעד אלי אללה.
 פנאדאה אללה מן אלגבל
 קאילא. פדיא קל לאל יעקוב.
 ואכבר בני אסראיל: ד) אנתם
 שאהדתם. מא צנעת
 באלמצריון וחמלתכם שביה
 עלי אגנחה אלנסור. ואתית
 בכם אלי גבלי תדיא:

במדבר ויחן שם ישראל

נגד החר: ונטלו מרפידים. ואתו
 למדברא דסיני. ושרו במדברא. ושרא
 תמן ישראל לקביל טורא: ג **ומשה**
עלה אל-האלהים ויקרא
אליו יהוה מן-ההר לאמר
כה תאמר לבית יעקב

ותגיד לבני ישראל: ומשה סליק לקדם יי. וקרא ליה יי מן
 טורא למימר. כדנן תימר לבית יעקב. ותחוי לבני ישראל:
 ר **אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא**
אתכם על-פני נשרים ואבא אתכם אלי:

— רס"י —

לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם
 ראיתם אשר עשיתי למצרים. על כפזה
 עברות היו חזיבין לי קדם שנודוגו לכם, ולא
 נפרעתי מהם אלא על ידכם: **ואשא אתכם.**
 זה יום שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל
 מפורזין בכל ארץ גושן, ולשעה קלה כשבאו
 לסע ולצאת נקבצו כלם לרעמסס. ואונקלוס
 תרגם ואשא ונטלית יתכון, כמו ואסיע
 אתכם, תקון את הדבר דרף כבוד למעלה:
על פני נשרים. כנשר הנושא גוזליו על
 כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם
 בין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר
 שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו
 מתירא אלא מן האדם, שמא יזרוק בו חץ,
 לפי שאין עוף אחר פורח על גביו, לכך נותנן

אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן
 למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני
 בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה:
ויחן שם ישראל. כאיש אחד בלב אחד,
 אבל שאר כל החניות בתרעומת ובמחלוקת:
נגד החר. למורחו, וכל מקום שאתה מוצא
 נגד פנים למורח: ג **ומשה עלה.** ביום השני.
 וכל עליותיו בהשפמה היו, שנאמר (שמות לד ז)
 וישכם משה בבקר: **כה תאמר.** בלשון הזה
 וכסדר הזה: **לבית יעקב.** אלו הנשים,
 תאמר להן בלשון רכה: **ותגיד לבני**
ישראל. עגשין ודקדוקין פרש לזכרים.
 דברים הקשין כגידין: ד **אתם ראיתם.** לא
 מסרת היא בידיכם, ולא בדברים אני משגר

זולק הדקדוק: ג ותגיד לבני ישראל. בצירי וביו"ד (מהר"ם):

תפסיר רס"ג

ה) ואלאן אן קבלתם אמרי. וחפצתם עהדי כנתם לי כיאצה מן גמיע אלשעוב. עלי אן לי גמיע אלעאלם: ו) ואנתם תכונו לי. מלוד ואייפה ושעבא מקדסא. הדיא אלכלאם. אלדי תקולה לבני אסראיל: ז) פגא מוסי. ודעא שיוד' אלקום. ותלא עליהם גמיע הדיא אלכלאם. אלדי אמרה אללה בה:

אתון חזיתון. דעבדית למצראי. ונטיילית
יתכון פד על גדפי נשרין. וקריבית יתכון
לפולחני: ה ועתה אם-שמוע
תשמעו בקלי ושמרתם
את-בריתי והייתם לי
סגלה מכל-העמים בי-לי
כל-הארץ: וכען. אם קבלא
תקבלון למימרי. ותשרון ית קימי.

ותהון קדמי חביבין מכל עממיא. ארי דיילי כל ארעא: ו ואתם
תהיו-לי ממלכת פהנים וגוי קדוש אלה
הדברים אשר תדבר אל-בני ישראל: ואתון
תהון קדמי. מלכין פהנין ועם קדיש. אלין פתגמיא. דתמליל עם בני
ישראל: ⲕⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ (חמישי) ⲕⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓ
לזקני העם וישם לפניהם את כל-הדברים
האלה אשר צוהו יהוה: ואתא משה. וקרא לסבי עמא.

• כש"י •

וסגלת מלכים, כלי יקר ואבנים טובות
שהמלכים גונזים אותם. כך אתם תהיו
לי סגלה משאר אמות, ולא תאמרו
אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם,
ומה יש לי עוד שתהא חבתכם גפרת:
בי לי כל הארץ. ודעם בעיני ולפני
לכלום: ואתם תהיו לי ממלכת פהנים.
שרים כמה דאת אמר (שמואל ז' ח יח)
ובני דוד פהנים היו: אלה הדברים. לא
פחות ולא יותר:

על כנפיו, אומר מוטב יכנס החץ בי, ולא
בבני אף אני עשיתי כן, (שמות יד יט) ויסע
מלאך האלהים וגוי (שס כ) ויבא בין מחנה
מצרים וגוי, והיו מצרים זורקים חצים ואבני
בליסטראות והענן מקבלם: ואבא אתכם
אלי. פתרגומו: כ ועתה. אם עתה תקבלו
עליכם יערב לכם מכאן ואלף, שפל
התחלות קשות: ושמרתם את בריתי.
שאכרות עמכם על שמירת התורה:
סגלה. אוצר חביב, כמו (קבלת ז ס)

תפסיר רס"ג

(ח) פאגאבוה אגמעין וקאלו. גמיע מא קאל אללה נצנעה. פרד מוסי פלאמהם אלי אללה: ט) חין קאל אללה לה. האנא מתגלי לך בגמאם מן סחאבי. לפי יסמע אלקום מכ'אטבתי לך. וליומנו בד אבדאן אלי אלדהר. פאכבר מוסי בפלאם אלקום אללה: י) פקאל אללה לה אמין אלי

וסדר קדמיהון. ית כל פתגמיא האלין.
 דפקדיה יי: ח ויענו כל-העם
 יחדו ויאמרו כל אשר-דבר
 יהוה נעשה וישב משה
 את-דברי העם אל-יהוה:
 ואתיבו כל עמא פחדא ואמרו. כל.
 דמליל יי נעבד. ואתיב משה. ית
 פתגמי עמא לקדם יי: ט ויאמר

יהוה אל-משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן
 בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם-בך
 יאמינו לעולם ויגד משה את-דברי העם אל-
 יהוה: ואמר יי למשה. האנא. מתגלי לך בעיבא דעננא. בדיל.
 דישמע עמא במללותי עמך. ואף בך יהימנון לעלם. וחוי משה. ית
 פתגמי עמא לקדם יי: ❦ המדובר בספר יצחק ויאמר יהוה אל-
 משה לך אל-העם וקדשתם היום ומחר

• כס"י •

ח וישב משה את דברי העם וגוי. ביום המחרת, שהוא יום שלישי שהרי בהשכמה עלה. וכי צריך היה משה להשיב, אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממושה שלא אמר, הואיל ויודע מי ששלחני איני צריך להשיב: ט בעב הענן. במעבה הענן וזהו ערפל: וגם בך. גם בנביאים הבאים אחריו: ויגד משה. זולק הורקדוק: ויאמר יי אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן. בקדושין פ"ק דף ל', כי אתא רב אחא בר אדא אמר במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי (מהר"ב): וקדשתם היום ומחר. בקצת תיגאן הטפחא בתיבת היום, ובקצת תיגאן מדוקדקים הטפחא בתיבת וקדשתם ותיבת היום שופר:

תפסיר רס"ג

אלקום. וטהרהם אליום וג'דא. ויג'סלון תיאבדם: יא) ויפנונו מסתעדין לליום אלת'אלת' פאן פיה יתגלא אללה. בחצרתהם עלי' גבל סיני: יב) ותלם אלקום תואליה וקל להם. אחדרו מן אלצעוד אלי' אלגבל ואלדנו מן טרפה. וכל מן דנא בה פליקתל קתלא: יג) מן חית' לא תמסח יד. אלא

וּכְבַסוּ שְׂמֹלֹתֵם: וְאָמַר יי לְמֹשֶׁה
אֵיזֵיל לֹת עֲמָא. וּתְזַמְיִנְנוּן יוֹמָא דִּין
וּמְחָר: וּיְחַוְרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן: וְהָיוּ
נְכֻנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בֵּין
בֵּינוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹד יְהוָה
לְעֵינֵי כָל-הָעָם עַל-הָרֹ
סִינִי: וַיְהוֹן זְמִינִין לְיוֹמָא תְּלִיתָאָה.

אַרִי בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה. מִתְגַּלִּי יי. לְעֵינֵי כָל עֲמָא עַל טוֹרָא דְסִינִי:
וְהַגְבַּלְתָּ אֶת-הָעָם סָבִיב לְאֹמַר הַשְּׁמְרוּ
לָכֶם עֲלוֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקַצְהוּ כָל-הַנְּגַע בְּהָר
מוֹת יוֹמָת: וּתְתַחֲסִים יְת עֲמָא סְחוֹר סְחוֹר לְמִימַר. אִסְתְּמְרוּ לְכוּן.
מִלְמַסְק בְּטוֹרָא וּלְמִקְרַב בְּסוֹפִיָּה. כָּל דִּיקְרַב בְּטוֹרָא אֶתְקַטְלָא
יִתְקַטֵּיל: וְגַלְתָּע בּוֹ יוֹד בֵּין-סְקוֹל וְסְקוֹל
אוֹ-יִרְהָ יִרְהָ אִם-בְּהֵמָה אִם-אִישׁ לֹא יַחִיָּה
בְּמִשְׁךְ הַיֵּבֶל הֵמָּה יַעֲלוּ בְּהָר: לֹא תִקְרַב בִּיהַ יְד. אַרִי

— כ"י —

היום ומחר: יא) והיו נכונים. מבדלים מאשה: ליום השלישי. שהוא ששה בחדש. ובחמישי בנה משה את המזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה, כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים, (שמות כד ז) ואין מקדם ומאחר בתורה: לעיני כל העם. מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו כלם: יב) והגבלת. קבע להם תחומין לסימן, שלא יקרבו מן הגבול והלאה: לאמר. הגבול

אומר להם, השמרו מעלות מכאן והלאה, ואתה תזהירם על כך: ונגע בקצהו. אפלו בקצהו: יג) ירה ירה. מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה מבית הסקילה, שהיה גבוה שתי קומות: ירה. ישלף למטה לארץ, כמו (שמות טו ז) ירה בים: במשך היבל. כשימשוך היובל קול ארוך הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנסתלק הם רשאים לעלות: היבל. הוא שופר של-איל,

תפסיר רס"ג

ירגם רגמא או ינשב פיה
נשאבא. בהימה פאן אם
אנסאנא לא יחיא. ואדיא צרב
באלבוק. גאיז להם אן יצעדו
אלי אלגבל: יד פנזל מוסי. מן
אלגבל אלי אלקום. פטהרהם.
וגסלו תיאבהם: טו וקאל
להם. כוננו מסתעדין לתלאתי'
איאם. לא תקרבו אמראה:
טז ולפא פאן פי אליום
אלתאלת' באלגדיאה. פאנת
אצואת וברוק. וגמאם עצים
עלי אלגבל. וצות בוק שדיד

אתרגמא יתרגים או אשתדאה ישתדי.
אם בעירא אם אנשא לא יתקים. במיגד
שופרא. אנון מורשן למסק בטורא:

מִן הַהָר אֶל-הָעַם וַיִּקְדֹּשׁ
אֶת-הָעַם וַיַּכְבְּסוּ שְׂמֹלְתָם:
וַנַּחַת מִשָּׁה. מן טורא לות עמא. וזמין ית
עמא. וחורו לבושיהון: טו ויאמר
אֶל-הָעַם הֲיוּ נִכְנָיִם
לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל-תִּגְשׁוּ

אֶל-אִשָּׁה: ויאמר לעמא. הוו זמינין לתלתא יומין. לא תקרבו
לצד אתתא: טז ויהי ביום השלישי בהית הבקר
ויהי קלת וברקים וענן כבד על-ההר וקל
שפר חזק מאד ויחרד כל-העם אשר במחנה:
והוה ביומא תליתאה במהוי צפרא. והוו קלין וברקין. ועננא תקיף

— רס"י —

ימים הללו כדי שיהיו הנשים טובלות ליום
השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה שאם
ישמשו תוך שלשת ימים, שמא תפלוט
האשה שכבת זרע לאחר טבילתה ותחזור
ותטמא, אבל מששהתה שלושה ימים כבר
הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע וטהור
מלטמא את הפולטת: טו בהית הבקר.
מלמד שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר
ודם לעשות כן, שיהא הרב ממתין לתלמיד,
וכן מצינו ביחזקאל (יחזקאל ג כג) קום צא אל
הבקעה וגוי, (שם כג) ואקום ואצא אל הבקעה

שכן בערבאי קורין לדברא יובלא, ושופר
של-אילו של-יצחק היה: יד מן ההר אל
העם. מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו
אלא מן ההר אל העם: טו היו נכניס
לשלשת ימים. לסוף שלשה ימים, הוא יום
רביעי שהוסיף משה יום אחד מדעתו,
כדברי רבי יוסי, ולדברי האומר בששה
בחדש נתנו עשרת הדברות לא הוסיף משה
כלום. לשלשת ימים, כמו (פסוק יא) ליום
השלישי: אל תגשו אל אשה. כל שלשת

תפסיר רס"ג

גִּדְאָ. פִּזְעַג גְּמִיעַ אֱלֹקִים אֱלֹדִי
 פִּי אֲלַעֲסֶכֶּר: (ז) פֶּאֶכֶרְג מוֹסִי
 אֱלֹקִים. לִיתְלַקוֹן אֲמַר אֱלֹהִי מִן
 אֲלַעֲסֶכֶּר. פִּזְקוֹפוֹ אֲסַפֵּל אֲלֶגְבֶּל:
 (ח) וְגִבֵּל סִינֵי מִתְדַכֵּן כְּלָה. מִן
 קִבֵּל מֵא תִגְלֵא עֲלֶיהָ אֱלֹהִי
 בְּאֲלֹנָר. וְצַעַד דְּכֵאֲנָה
 כְּדַכֵּאֵן אֲלֵאֲתוֹן. וְתַזְעוּזַע
 אֲלֶגְבֶּל גִּדְאָ: (ט) וְכַאֵן צוֹת
 אֲלִבּוֹק. כָּל מֵא מֵר אֲשֵׁתֵד

עַל טוֹרָא. וְקַל שׁוֹפְרָא תִקְיָף לַחֲדָא. וְזַע
 כָּל עֲמָא דְבַמְשֻׁרִיתָא: **וַיֹּצֵא**
מֹשֶׁה אֶת־הָעַם לְקִרְאֵת
הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה
וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר:
 וְאִפִּיק מֹשֶׁה יְת עֲמָא. לְקַדְמוֹת מִימְרָא
 דִּי מִן מְשֻׁרִיתָא. וְאֲתַעֲתְדוּ בְּשׁוֹלֵי
 טוֹרָא: **וְהָר סִינַי עָשָׂן כְּלוֹ**
מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ
כְּעֵשָׂן הַכֹּבֵשֶׂן וַיַּחֲרַד כָּל־הָהָר מְאֹד: וְטוֹרָא דְסִינֵי
 תַּנְן בּוֹלִיָּה. מִן קְדָם. דְּאֲתַגְּלִי עֲלוּהִי. יי בְּאִישְׁתָּא. וְסִלִּיק תַּנְנִיָּה כְּתַנְנָא
 דְּאֲתַוְנָא. וְזַע כָּל טוֹרָא לַחֲדָא: **וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ**
וְחֹזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

— רס"י —

השמים. ומה תלמוד לומר כבשן, לשבר את
 האון, מה שהיא יכולה לשמוע, נותן לבריות
 סימן הנבר להם. פיוצא בו (כושע יא) פֶּאֶרְיָה
 ישאג, וכי מי נתן פח פֶּאֶרְיָה, אלא הוא,
 והכתוב מושלו פֶּאֶרְיָה, אלא אנו מכנין
 ומדמין אותו לבריותיו, כדי לשבר את האון
 מה שיכולה לשמוע. וכיוצא בו (יחזקאל מג ז)
 וקולו כקול מים רבים, וכי מי נתן קול למים,
 אלא הוא, ואתה מכנה אותו לדמותו
 לבריותיו, כדי לשבר את האון: יט הולך
 וְחֹזֵק מְאֹד. מנהג הדיוט, כל זמן שהוא
 מאריך לתקע קולו מחליש וכוהה, אבל כאן
 הולך וְחֹזֵק מְאֹד. ולמה כך, מתחלה לשבר

והנה שם כבוד ה' עומד: יז לְקִרְאֵת
 הָאֱלֹהִים. מגיד שהשכינה יצאה לקראתם.
 כְּתַתֵּן הַיּוֹצֵא לְקִרְאֵת כְּלָה, וְזַהוּ שְׁנַאֲמַר
 (דברים לג ז) ה' מסיני בא, ולא נאמר לסיני
 בא: **בְּתַחֲתֵית הָהָר.** לפי פשוטו ברגלי
 ההר. ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה
 עליהם בגיגית: יח **עָשָׂן כְּלוֹ.** אין עשן זה שם
 דבר, שהרי נקוד השי"ן פת"ח, אלא לשון
 פעל, כמו אמר, שמר, שמע, לכך תרגומו
 תנן בליה, ולא תרגם תננא, וכל עשן
 שבמקרא נקודים קמ"ץ מפני שהם שם דבר:
הַכֹּבֵשֶׂן. של־סיד, יכול כבשן זה ולא יותר,
 תלמוד לומר (דברים ז יא) בער באש עד לב

זולק הַרְקִדוֹק: יח **עָשָׂן כְּלוֹ.** כולו, פועל עבר כי חציו קמץ וחציו פתח (מהר"ם):

תפסיר דס"ג

גדא. ופאן מוסי' יתפלם. ואללה
יגיבה בצות: כ) אד' תגלא
אללה. עלי גבל סיני אלי
ראסה. פנאדא במוסי' מן
ראסה פצעד: כא) וקאל אללה
לה. אנזל נאשד אלקום.
כלא יהגמו אלי נור אללה
פינצ'רוה ונקע מנהם פת'ירין:
כב) ואיצ'א אלא'מה.
אלמק'בון אלי אללה יתקדסון.
ללא יתלם אללה מנהם:

והוה קל שופרא. אזיל ותקיף לחדא.
משה ממליל. ומן קדם יי מתעני ליה

בקל: ❀ טבעי בספרי תימן ❀ (ששי) ב וירד

יהוה על-הר סיני אל-
ראש ההר ויקרא יהוה
למשה אל-ראש ההר

ויעל משה: ואתגלי יי. על טורא
דסיני לריש טורא. וקרא יי למשה.

לריש טורא וסליק משה: כא ויאמר

יהוה אל-משה רד העד בעם פן-יהרסו

אל-יהוה לראות ונפל ממנו רב: ואמר יי למשה.

חות אסהיד בעמא. דלמא יפגרון קדם יי למחזי. ויפול מנהון סגי:

כב וגם הפהנים הנגשים אל-יהוה יתקדשו

פן-יפרץ בהם יהוה: ואף פהניא. דקריבין לשמשא קדם יי

— רש"י —

והציען על גבי ההר, כמצע על המטה, וירד
כסא הכבוד עליהם: כה העד בעם. התרה
בהם שלא לעלות בהר: פן יהרסו וגו'.
שלא יהרסו את מצבם על ידי שתאותם
אל ה' לראות ויקרבו לצד ההר: ונפל
ממנו רב. כל מה שיפול מהם ואפלו
הוא יחידי חשוב לפני רב: יהרסו. כל
הריסה מפרדת אסיפת הבנין, אף הנפרדין
ממצב אנשים הורסים את המצב:
כג וגם הפהנים. אף הבכורות שהעבודה
בהם: הנגשים אל ה'. להקריב קרבנות, אף

אזניהם מה שיכולין לשמוע: משה ידבר.
כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות
לישראל שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא
(שמות כ ג) אנכי ולא יהיה לך והקדוש ברוך
הוא מסיעו לתת בו פח להיות קולו מגביר
ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול,
כמו (מלכים א' יח כד) אשר יענה באש, על
דבר האש להורידו: כ וירד ה' על הר סיני.
יכול ירד עליו ממש, תלמוד לומר (שמות כ
יט) כי מן השמים דברתי עמכם. מלמד
שהרבין שמים העליונים והתחתונים

תפסיר רס"ג

יתקדשון. דלמא יקטול בהון יי:
ב ויאמר משה אל יהוה
 לא יוכל העם לעלת אל-
 הר סיני כי אתה העדתה
 בנו לאמר הגבל את-ההר
 וקדשתו: ואמר משה קדם יי. לא
 יכול עמא. למסק לטורא דסיני. ארי
 את. אסהידת בנא למימר. תחיס ית
 טורא וקדישהי: בד ויאמר אליו

(ג) פקאל מוסי ללה. לא יטיק
 אלקום. אלצעוד אלי גבל סיני.
 לאנד נאשדתנא וקלת. תכ"ם
 אלגבל וקדסה: כד) קאל לה
 אמין אנזל. ת"ם אצעד אנת
 וחרון מעד. ואלאמיה וסאיר
 אלקום. לא יהגמו. לאלצעוד
 אלי נור אללה ללא יתלם
 מנהם: כה) פנזל מוסי אלי
 אלקום. וקאל להם דיאלד:
 כ א) ת"ם פלמהם אללה.

יהוה לך-רד ועלית אתה ואהרן עמד
 והכהנים והעם אל-יהרסו לעלת אל-יהוה
 פן יפריץ-בם: ואמר ליה יי איזיל חות. ותסק את ואהרן עמד.
 וכהניא ועמא. לא יפגרו. למסק לקדם יי דלמא יקטול בהון:
 בד וירד משה אל-העם ויאמר אליהם: ונחת משה
 לות עמא. ואמר להון: **ס** וידבר אליהם את כל-

— רס"י —

והכהנים. יכול אף הם עמא. תלמוד לומר
 ועלית אתה. אמור מעתה אתה מחצה
 לעצמך ואהרן מחצה לעצמו והם מחצה
 לעצמם. משה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר
 מן הכהנים. והעם כל עיקר אל יהרסו את
 מצבם לעלות אל ה': פן יפריץ בם. אף על
 פי שהוא נקוד חטף קמ"ץ אינו זו מגזרתו, כן
 דרך כל תבה שנקדחה מלאפוס כשהיא
 סמוכה במקף משתנה הנקוד לחטף קמ"ץ:
 ככ ויאמר אליהם. התראה זו:

הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות:
 יתקדשו. יהיו מזמנים להתניצב על עמדם:
 פן יפריץ. לשון פריצה. יהרוג בהם ויעשה
 בהם פריצה: כג לא יוכל העם. איני צריך
 להעיד בהם שהרי מתרין ועומדין הם היום
 שלשת ימים, ולא יוכלו לעלות שאין להם
 רשות: כז לך רד. והעד בהם שנית, שמזרזין
 את האדם קדם מעשה, וחוזרין ומזרזין אותו
 בשעת מעשה: ועלית אתה ואהרן עמד

תפסיר דס"ג

בגמיע תדיא אלכלאם קאילא:
 (ב) אָנא אַללה רבד. אַלדי
 אכירגתד. מן בלד מצר מן בית
 אלעבודייה: (ג) לא יפון לד
 מעבוד אכיר מן דוני. לא תצנע
 לד פסלא ולא שבהא. ממא פי
 אלסמא פי אלעלו. וממא פי

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר:
 וּמִלִּיל יי. ית. כל פתגמיא האלין
 למימר: **ס ב אנכי יהוה**
אלהיך אשר הוצאתיך
מארץ מצרים מבית
עבדים: אנא, יי אלהך. דאפיקתך.
 מארעא דמצרים, מבית עבדוּתא:
 ג - לא יהיה לך אלהים אחרים על-פני

— כס"י —

השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשויות הרבה
 הן. ולמה אמר לשון יחיד, אלהיך, לתן
 פתחון פה למשה ללמד סגוריא במעשה
 העגל, וזהו שאמר (שמות לז יא) למה ה' יצרה
 אפר בַּעַמֶּךָ, לא להם צוית, לא יהיה לכם
 אלהים אחרים, אלא לי לבדי: **מבית**
עבדים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו. או
 אינו אומר אלא מבית עבדים, שהיו עבדים
 לעבדים, תלמוד לומר (דברים יז ס) ויפדך
 מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים, אמור
 מעתה עבדים למלך היו ולא עבדים
 לעבדים: ג לא יהיה לך. למה נאמר, לפי
 שנאמר (פסוק ד) לא תעשה לך, אין לי אלא
 שלא יעשה, העשוי כבר מנין שלא יקום,
 תלמוד לומר לא יהיה לך: **אלהים אחרים.**
 שאינן אלהות אלא אחרים עשאוים אלהים
 עליהם, ולא יתכן לפרש אלהים אחרים
 זולתי, שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם
 אלהות אצלו. דבר אחר אלהים אחרים,
 שהם אחרים לעובדיהם, צועקים אליהם
 ואינן עונין אותם, ודומה פאלו הוא אחר
 שאינו מפירו מעולם: **על פני.** כל זמן שאני
 קים, שלא תאמר לא נצטוו על עבודה ורה

ב וידבר אלהים. אין אלהים אלא דין.
 לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם
 מקבל שָׂכָר, ואם לאו אינו מקבל עליהם
 פרענות, וכול אף עשרת הדברות בן, תלמוד
 לומר וידבר אלהים, דייין לפרע: **את כל**
הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש
 ברוך הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה
 שאי אפשר לאדם לומר בן. אם בן מה
 תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך, שחזר
 ופרש על כל דבור ודבור בפני עצמו:
לאמר. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו
 לאו: **אשר הוצאתיך מארץ מצרים.**
 כדאי היא ההוצאה שתהיו משעבדים לי.
 דבר אחר לפי שנגלה בים כגבור מלחמה,
 ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר (שמות
 כד י) ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו
 כמעשה לבנת הספיר, זו היתה לפניו בשעת
 השעבוד, (סז) וכעצם השמים, משנגאלו,
 הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו
 שתי רשויות הן, אנכי הוא אשר הוצאתיך
 ממצרים ועל הים. דבר אחר לפי שהיו
 שומעין קולות הרבה, שנאמר, (לכלן פסוק טו)
 את הקולות, קולות באין מארבע רוחות ומן

תפסיר רס"ג

לא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 מִמַּעַל | וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 מִתַּחַת | וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 מִתַּחַת | לֹא- | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 תִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם | וְלֹא- | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִי יְהוָה | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 עַל-שָׁמַיִם וְעַל-רִבְעִים | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 לְאֵלִים לְאֵהָבִי | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 אַחֲרָי, בְּרַמְיָא. | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 וְדַבְּאָרְעָא מְלָרַע. | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 תַפְלַחְנִין. אֲרִי אָנָּה. | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 מְרַדִּין. עַל דְּרַתְּלִיתִי וְעַל דְּרַתְּרִבְעִיתִי. | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 לְמַחְסִי, בְּתַר אֲבָהָתְהוֹן. | אֱלֹהֵי אֲרָץ מִימֵי
 פְּקוּדֵי: ס | לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא

— כ"י —

אלא אותו הדור: ד פֶּסֶל. על שם שִׁנְפֶּסֶל: אבותיהם בידיהם: וְעֵשֶׂה חֶסֶד. נוצר חֶסֶד
 וְכָל תְּמוּנָה. תמונת כל דבר אשר בשמים: שְׁאֵדָם עוֹשֶׂה, לשלם שְׁכָר עד לאלפים דורה
 כִּי אֵל קָנָא. מקנא לפרע ואינו עובר על מדתו למחול על עוון עבודה זרה, כל לשון
 קָנָא אינפרימיניט זלט, נותן לב לפרע: וְזו לְאֵלִים: לְשׁוֹא. (השני לשון שְׁכָר
 בְּתַרְגוּמוֹ, בְּשׂאוֹחִין מַעֲשֵׂה בְּתַרְגוּמוֹ) כְּמֵא דְתִימְר (שְׁבוּעַת כַּט 6) אִי זְהוּ

זֶלְק הַדְּקוּק: לְשׁוֹא. האל"ף תמורת ה"א למ"ד הפועל, והונחה כאל"ף חטא (מהר"ם):

שְׁמֵן הַמִּזְבֵּחַ (1-3) אֵל קָנָא. המנהג להפריד ביניהם.

תפסיר רס"ג

לאן אללה לא יברי. מן יחלף
באסמה באטלא: ח) אד'כר יום
אלסבת וקד'סה. סתה' איאם
תעמל ותצנע גמיע צנאיעד.
ואליום אלסאבע. סבת ללה
רבד. לא תצנע שייא מן
אלצנאיע. אנת ואבנד
ואבנתד. עבדד ואמתד
ובהאימד. וציפד אלדי פי
מתלד. לאן אללה כילק פי סת
איאם אלסמא ואלארץ.
ואלבהר וגמיע מא פיה.

כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת
אֲשֶׁר-יִשָּׂא אֶת-שְׁמוֹ לְשׂוֹא:
לֹא תִימִי בְשֵׁמֵי דַיִּי אֱלֹהִי, לְמַגְנֵא.
אֲרִי לֹא יִזְכֹּר יְיָ יֵת דַּיִּימִי בְשִׁמְיָהּ,
לְשִׁקְרָא: פ ה-ה זכור אֶת-יוֹם
הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ שֵׁשֶׁת
יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-
מְלֶאכֶתֶךָ וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבָּת | לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא

תַּעֲשֶׂה כָּל-מְלֶאכֶה אֹתָהּ וּבִנְךָ-וּבִתֶּךָ עֲבָדֶךָ
וְאִמֶתֶךָ וּבְהִמְתֶּךָ וּגְרֶךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ כִּי
שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-
הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם

— רס"ג —

תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם
גודמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת:
ט וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֶאכֶתֶךָ. כְּשֶׁתְּבֵא שַׁבָּת,
יְהֵא בְעֵינֶיךָ כְּאֵלֹו מְלֶאכֶתֶךָ עֲשׂוּיָהּ, שְׁלֹא
תַהַרְהֵר אַחַר מְלֶאכֶה: י אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ.
אלו קטנים. או אינו אלא גדולים, אמרת הרי
כבר מזהרים הם, אלא לא בא אלא להזהיר
גדולים על שביתת הקטנים, וזו ששנינו
(שנא קכא ט) קטן שבא לכבות אין שומעין לו,
מפני ששביתתו עליך: יא וַיִּנַּח בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי. כְּבִיכּוֹל הַכְּתִיב בְּעֲצֻמוֹ מְנוּחָה
לְלִמּוּד הַמְּנוּוֹ קַל וְדוֹמֵר לְאָדָם, שְׁמִלְאֲכַתּוֹ
בְּעֵמֶל וּבִיגִיעָה, שְׂוִיָּה נַח בְּשַׁבָּת:

שבועת שוא, נשבע לשנות את הידוע, על
עמוד של-אבן שהוא של-זהב. (הראשון לשון
מגן, כתר-גומו) זה הנשבע לחנם ולהבל, על
של-עץ עץ ועל אבן אבן: ח זְכֹור. זְכֹור
ושמור בדבור אחד נאמרו. וכן (שמות לא יז)
מחלליה מות יומת, (זמדזכ כח ט) וביום
השבת שני כבשים, וכן (דברים כג יא) לא
תלבש שעטנז, (שס יג) גדילים תעשה לך, וכן
(ויקרא יח טז) ערות אשת אחיך, (דברים כה ה)
יבמה יבא עליה, הוא שנאמר (תכליס סג יג)
אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי. זכור
לשון פעול הוא, כמו (ישעי כג יג) אכול
ושתו, (שמואל ג ג ט) הלוך ובכה, וכן פתרונו

תפסיר רס"ג

הַשְּׁבִיעִי עַל-פֶּן בִּרְךְ יְהוָה

אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ:

הוּי דְכִיר יֵת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא, לְקַדְּשׁוּתֵיהּ.

שַׁתָּא יוֹמִין תַּפְלַח, וְתַעֲבִיד כָּל עַבְדֵיךָ.

וַיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה. שַׁבְּתָא, קָדַם יי אֶלְהָךְ.

לָא תַעֲבִיד כָּל עַבְדֵיךָ. אֵת וּבִרְךְ

וּבִרְתָךְ. עַבְדְךָ וְאִמְתְךָ, וּבַעֲרִיד. וְגִיּוֹרְךָ,

דְּבַקְרוּךְ. אַרְי שַׁתָּא יוֹמִין עַבְד יי, יֵת

שְׁמִיָּא וְיֵת אַרְעָא. יֵת יוֹמָא, וְיֵת כָּל דְּבַהוּן. וְנַח, בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. עַל

כֶּן. בְּרִיד יי. יֵת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא, וְקַדְּשִׁיהּ: **ס** **כַּבֵּד**

אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיךָ עַל

הָאָדָמָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: יִקַּר יֵת אָבוּךָ,

וְיֵת אִמְךָ. בְּדִיל, דְּיִירְכוּן יוֹמְךָ. עַל אַרְעָא, דְּיִי אֶלְהָךְ, יִהִיב לָךְ:

ס **לֹא תִרְצָח:** לָא, תִקְטוּל נַפְשׁ: **ס** **לֹא תִנְאַף:** לָא,

תִּגְוֹף: **ס** **לֹא תִגְנוֹב:** לָא, תִגְנוֹב: **ס** **לֹא-תַעֲנֶה בְרַעְךָ**

עַד שֹׁקֶר: לָא תִסְהִיד בְּחִבְרְךָ, סְהִדוּתָא דְשֹׁקְרָא: **ס** **לֹא**

תַּחֲמֹד בַּיִת רַעַךְ **ס** **לֹא-תַחֲמֹד אִשְׁת רַעַךְ**

— רס"י —

הַמְנַאֲפָת תַּחַת אִישָׁה תִקַּח אֵת זָרִים: לָא
תִּגְנוֹב. בְּגוֹנֵב נַפְשׁוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר. לָא
תִּגְנוֹבוּ (ויקרא יט יב) בְּגוֹנֵב מְמוֹן. אוֹ אֵינוֹ
אֵלָא זֶה בְּגוֹנֵב מְמוֹן, וְלִהְיוֹן בְּגוֹנֵב נַפְשׁוֹת,
אִמְרַת דְּבַר הַלְמוּד מַעֲנִינוּ, מַה לָא תִרְצָח. לָא
תִנְאַף, מְדַבֵּר בְּדַבֵּר שְׁחִיבִין עֲלֵיהֶם מִיַּתַּת
בֵּית דִּין, אֵף לָא תִגְנוֹב דְּבַר שְׁחִיב עֲלֵיו
מִיַּתַּת בֵּית דִּין:

בִּרְךְ, וַיְקַדְּשֵׁהוּ. בְּרַכּוּ בְּמִן לְכַפְּלוּ בְּשֵׁשׁ
לְחַם מִשְׁנֵה, וְקַדְּשׁוּ בְּמִן שְׁלֹא הָיָה יוֹרֵד בּוֹ:
יֵת לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיךָ. אִם תִּכְבֵּד יֵאָרְכוּן,
וְאִם לָאוּ יִקְצְרוּן, שְׁדַבְּרֵי תוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם
נְדַרְשִׁין מִכָּלֵל הֵן לָאוּ וּמִכָּלֵל לָאוּ הֵן:
יֵת לָא תִנְאַף. אֵין נִיאוּף אֵלָא בְּאִשְׁת אִישׁ.
שְׁנַאֲמַר (ויקרא כ י) מוֹת יוֹמַת הַנוֹאֲף
וְהַנוֹאֲפָת, וְאוֹמַר (יחזקאל טו ז) הָאִשָּׁה

שִׁמְרֵי הַבַּיִת (י) וְאֶת-אִמְךָ. הוּא"ו בְּלֹא גַעַי

תפסיר דס"ג

(יד) לא תתמן מנזל צאחבד. לא תתמן זוגתה. ועבדה ואמתה ותזרה וחסארה. וגמיע מאלה: (טו) וגמיע אלקום ינצ'רון אלאצואת ואלפלאל. וצות אלבוך. ואלגבל מתדכין. פלמא ראו ד'אלך זעגו. ווקפו מן בעיד: (טז) וקאלו למוסי. פלמנא אנת נסמע מנד. ולא יפלמנא אלה לא נהלך: (יז) פקאל מוסי לאלקום לא

וְעַבְדוּ וְאָמְתוּ וְשׂוֹרוּ וְחָמְרוּ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְדִּי: לא תחמיד, בית חבך. לא תחמיד, אתת חבך. ועבדיה ואמתיה, ותזריה וחמריה. וכל, דלחבך: **פ** (שביעי) וְכָל-הָעַם רְאִים אֶת-הַקּוֹלֹת וְאֶת-הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת-הָהָר עֲשׂוּ

וַיֵּרָא הָעַם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק: וְכָל עַמָּא חֲזַן יַת קִלְיָא וַיַּת בְּעוֹרֵיָא. וַיַּת קַל שׁוֹפָרָא. וַיַּת טוֹרָא דְתַנָּן. וְחֲזָא עַמָּא וַזְעוּ. וְקָמוּ מֵרַחֵיק: וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה דְבַר-אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֶל-יְדִבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת: וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה. מַלִּיל אַת עִמָּנָא וְנִקְבִּיל. וְלֹא יִתְמַלֵּל עִמָּנָא. מִן קָדָם יי דְלִמָּא נָמוּת: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעַם אֵל-תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נְסוֹת אֶתְכֶם בֵּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר

• כש"י •

ד'יוצאין מפי הגבורה: וינעו. (ס) אין נוע אלא זיע: ויעמדו מרחק. היו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל פארך מהנייהם ומלאכי השרת באין ומסיעין אותן להחזירם. שנאמר (תהלים סח יג) מלכי צבאות ידדון ידדון: לבעבור נסות אתכם. לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם באמות שהוא

טו וכל העם ראים. מלמד שלא היה בהם אחר סומא ומנין שלא היה בהם אדם, תלמוד לומר (שמות יט ט) ויענו כל העם. ומנין שלא היה בהם חרש, תלמוד לומר (שמות כד ז) נעשה ונשמע: ראים את הקולות. רואין את הנשמע, שאי אפשר לראות במקום אחר: את הקולות. (מכילתא במדש פ"ט)

זולק הדקדוק: ינסות אתכם. מקור מבנין פעל הדגוש ושרשו נסה (מהר"ב):

שמו המור (ט) ואת-הלפידים. הוא"ו בלא גע.

תפסיר רס"ג

תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם
 לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ: וַאֲמַר מֹשֶׁה
 לְעֹמָא לֹא תִדְחֲלוּן. אָרִי. בְּדִיל לְנִסְאָה
 יִתְכוּן. אַתְּגְלִי לְכוּן יִקְרָא דִּי. וּבְדִיל.
 דִּתְהִי דְחַלְתִּיהָ. עַל אֲפִיכוּן בְּדִיל דְּלֹא
 תַחֲבוּבוּן: ^{יח} וַיַּעֲמֵד הָעַם מֵרַחֵק
 וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל
 אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: וְקָם עֹמָא

תכיאפוי. פאן לפי ימתחנכם.
 תגלא לכם נור אללה. ולפי
 תכון תקותה. פי קלובכם ללא
 תכטון: יח) פוקף אלקום מן
 בעידה. ומוסי תקדם אלי
 אלצ'באב. אלדי תים נור
 אללה: יט) פקאל אללה למוסי.
 פדיא קל לבני אסראיל. אנתם
 שאהדתם. אני מן אלסמא
 כ'אטבתכם: כ) לא תצנעו מעי.

מֵרַחֵק. וּמֹשֶׁה קָרִיב לְצַד אֲמַטְא. דִּתְמוֹן יִקְרָא דִּי: מפטי ס
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי
 עִמָּכֶם: וַאֲמַר יִי לְמֹשֶׁה. בְּדָנָן תִּימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. אַתּוֹן חֲזִיתוּן.
 אָרִי מִן שָׁמַיָא. מְלִילִית עִמָּכוּן: ^ב לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי

— רס"י —

רואה למה שאחרים משיחין לו, שמה
 שאחרים משיחין לו פעמים שלבו חלוק
 מלהאמין: כי מן השמים דברתי. וכתוב
 אחד אומר וירד ה' על הר סיני, בא הכתוב
 השלישי והכריע ביניהם (דכיס ד לו) מן
 השמים השמייער את קולו ליסרף ועל הארץ
 הראך את אשו הגדולה, כבודו בשמים ואשו
 וגבורתו על הארץ. דבר אחר הרפין שמים
 ושמי השמים והציען על הקר, וכן הוא
 אומר (תכליס יח י) ויט שמים וירד: כ לא
 תעשון אתי. לא תעשון דמות שפשי
 המושמים לפני במרום: אלהי כסף. בא
 חלק הקדוק: אל הערפל. בסגול, והוא החשך העבה. ובקבוץ ובכינוי תדגש הלמ"ד (שס):

בכבודו נגלה עליכם: נסות. לשון הרמה
 וגדלה. כמו (ישעיכ סז י) הרימו נס, ארים נסי
 (ישעיכ מט כז), וכנס על הגבעה (ישעיכ ל, יז).
 שהוא זקוף: ובעבור תהיה יראתו. על ידי
 שראיתם אותו יראוי ומאים, תדעו כי אין
 זולתו ותיראו מפניו: יח נגש אל הערפל.
 לפנים משלש מחיצות, חשף ענן וערפל
 שנאמר (דכיס ד יא) והדר בוער באש עד לב
 השמים חשף ענן וערפל, ערפל הוא עב
 הענן, שנאמר לו (שמות יט ט) הנה אנכי בא
 אליך בעב הענן: יט כה תאמר. בלשון הזה:
 אתם ראיתם. יש הפרש בין מה שאדם
 חלק הקדוק: אל הערפל. בסגול, והוא החשך העבה. ובקבוץ ובכינוי תדגש הלמ"ד (שס):

תפסיר דס"ג

מעבודאָת מן פֿצ'ה ומעבודאָת מן ד'הב. לאַ תַּצַּנְעוּהָא לָכֶם: (כא) מִדְּבַח עָלַי אֱלֹאֲרֵיךְ תַּצַּנְעָה לִי. וְאִדְּבַח עָלֶיךָ. צֹאֲעֵדךְ וְדַבְּאִיח סְלֵאמִתְךָ. מן גִּנְמֵךְ וּבִקְרָךְ פִּי כָל מוֹצִיעַ אִדְּכֵר אִסְמִי. אֲתַגְלֵא לְךָ וְאִבְאָרְךָ פִּיד: (כב) וְאֵן צַנְעַת לִי מִדְּבַחָא מן תַּגְאָרָה. פֿלא

כֹּסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: לֹא תַעֲבֹדוּן קִדְמִי. וְחָלֹן דְּכֹסֶף וְדַחְלֹן דְּדָהָב. לֹא תַעֲבֹדוּן לְכוּן: כא מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִי וּזְבַחַת עָלָיו אֶת-עֹלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלֹמֶיךָ אֶת-צֹאנֶךָ וְאֶת-בְּקָרְךָ

בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת-שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: מִדְּבַח אֲדַמְתָּא תַעֲבִיד קִדְמִי. וְתֵהִי דְבַח עָלוּהִי. יֵת עֲלֹתְךָ וְיֵת נִכְסֵת קוּדְשְׁךָ. מן עָנְךָ וּמן תוֹרְךָ. בְּכָל אֲתֵר דְּאִשְׁרֵי שְׂכִינְתִי. לְתַמָּן אֲשַׁלַּח בְּרַכְתִּי לְךָ וְאִבְרַכְנֶךָ: כב וְאִם-מִזְבַּח אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִי לֹא-תִבְנֶה

— כס"י —

אֱלֹהֵיךָ, וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֵאשׁ הַמִּזְבֵּחַ: אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ. אֲשֶׁר מִצֹּאנֶךָ וּמִבְּקָרְךָ. אֶת צֹאנֶךָ וְאֶת בְּקָרְךָ, פְּרוֹשׁ לְאֵת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ: בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי. אֲשֶׁר אֶתֵּן לְךָ רְשׁוֹת לְהִזְכִּיר שֵׁם הַמִּפְרָשׁ שְׁלִי, שֵׁם אָבִא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ אֲשֶׁרָה שְׂכִינְתִי עָלֶיךָ מִכָּאֵן אֲתָה לְמַד שְׁלֹא נָתַן רְשׁוֹת לְהִזְכִּיר שֵׁם הַמִּפְרָשׁ אֲלֵא בְּמָקוֹם שְׁהַשְׂכִּינָה בָּאָה שֵׁם, וְזֵהוּ בֵּית הַבְּחִירָה. שֵׁם נָתַן רְשׁוֹת לְכַהֲנָיִם לְהִזְכִּיר שֵׁם הַמִּפְרָשׁ בְּנֹשִׂיאַת כַּפִּים לְבָרֵךְ אֶת הָעָם: כב וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר כָּל אִם וְאִם שְׁבַתוֹרָה רְשׁוֹת, חוּץ מִשְׁלֹשָׁה וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַעֲשֶׂה לִי, הָרִי אִם זֶה מִשְׁמֵשׁ בַּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר, כַּאֲשֶׁר תַעֲשֶׂה לִי מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא תִבְנֶה אֲתָהֵן גִּזִּית שְׁהָרִי

לְהִזְהִיר עַל הַפְּרוֹבִיִּים, שְׁאֲתָה עוֹשֶׂה לְעַמּוּד אֲתָה, שְׁלֹא יִהְיוּ שְׁלֹ-כֹסֶף, שְׁאִם שְׂנִיתֵם לְעִשׂוֹתֵם שְׁלֹ-כֹסֶף הָרִי הֵן לְפָנַי כְּאֵלֹהוֹת: וְאֱלֹהֵי זָהָב. בָּא לְהִזְהִיר שְׁלֹא יוֹסִיף עַל שְׂנִיִּם, שְׁאִם עֲשִׂית אַרְבַּעָה, הָרִי הֵן לְפָנַי כְּאֱלֹהֵי זָהָב: לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם. לֹא תֹאמַר הָרִינִי עוֹשֶׂה פְּרוֹבִיִּים בְּבִתִּי כְּנִסְיוֹת וּבְבִתִּי מִדְּרָשׁוֹת כְּדָרֶךְ שְׁאֵנִי עוֹשֶׂה בְּבֵית עוֹלָמִיִּם, לְכָף נֹאמַר לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח אֲדָמָה. מִחֻבֵּר בְּאֲדָמָה, שְׁלֹא יִבְנֶנוּ עַל גְּבֵי עַמּוּדִים אוֹ עַל גְּבֵי כַּפִּים. דְּבַר אַחַר שְׁהִיָּה מִמֵּלֵא אֶת חֲלָל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲדָמָה בְּשַׁעַת הַנִּגִּיתוֹ: תַעֲשֶׂה לִי. שְׁתַּהֲא תַחֲלַת עֲשִׂיתוֹ לְשִׁמִּי: וּזְבַחַת עָלָיו. אֲצַלּוּ, כְּמוֹ (צמזזר ז ט) וְעָלָיו מִטָּה מְנֻשָּׁה. אוֹ אֵינוּ אֲלֵא עָלָיו מִפֶּשֶׁ, תַלְמוּד לֹמַר (דזכיס יז כז) הַבֶּשֶׂר וְהָדָם עַל מִזְבַּח ה'

תפסיר רס"ג

תבנהא מנהדמא (י"ג: מנהנדמה).
לאנד אן תרפת חדידך עליהא
בד'לתהא: כג) ולא תצעד
במראקי עלי מד'בחי. ללא
תכשף סוותר עליהא:

אתהו גזית פי חרבך
הנפת עליה ותחללה:
ואם מדבח אבנין תעביד קדמי לא
תבני יתהון פסילן. דלמא תרים חרבך.
עלה ותחלנה: כג) ולא תעלה

במעלת על-מזבחי אשר לא-תגלה ערותך
עליו: ולא תסק בדרגין על מדבחי. דלא תתגלי עריתך

עלוהי: פ פ פ

עב פיסוקים סימן אליאל

רש"י

מדברות על ידי שמטילות שלום אמרה
תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום
בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין
אדם לחברו על אחת כמה וכמה שלא
תבואהו פרענות: כג) ולא תעלה במעלות.
כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו
מעלות מעלות איטיקלוגי"ש בלש [מדרגות] אלא
חלק יהא ומשופע: אשר לא תגלה
ערותך. שעל ידי המעלות אתה צריך
להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאינו גלוי
ערוה ממנו שהרי כתיב (שמות כח נג) ועשה
להם מכנסי בד, מכל מקום הרחבת
הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא, ואתה נוהג
בהם מנהג בזיון. והרי דברים קל וחומר ומה
אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על
בזיון אמרה תורה הואיל ויש בהם צורה,
לא תנהג בהם מנהג בזיון, חרבך שהוא
בדמות יוצר, ומקפיד על בזיונו, על אחת
כמה וכמה: חסלת פרשת יתרו

חובה עליך לבנות מזבח אבנים, שנאמר
(דברים כז ו) אבנים שלמות תבנה, וכן (שמות
כז כד) אם כסף תלוח, חובה הוא, שנאמר
(דברים טו ח) ודעבט תעביטנו, ואף זה משמש
בלשון באשר וכן (ויקרא ז יד) ואם תקריב
מנחת בפורים זו מנחת העמר, שהיא חובה,
ועל כרחק אין אם הללו תלויין, אלא ודאין,
ובלשון באשר הם משמשים: גזית. לשון
גזיזה שפוסלן ומסתתן בברזל: פי חרבך
הנפת עליה. הרי כי זה משמש בלשון פן,
שהוא דילמא, פן תניף חרבך עליה:
ותחללה. הא למדת, שאם הנפת עליה
ברזל חללת, שהמזבח נברא להאריך ימיו
של-אדם, והברזל נברא לקצר ימיו
של-אדם, אין זה בדין, שיוגף המקצר על
המאריך, ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין
ישראל לאביהם שבשמים, לפיכך לא יבא
עליו כורת ומחבל. והרי דברים קל וחומר
ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא

ברכה ראשונה שקודם ההפטרה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר, בְּנִבְיָאִים טוֹבִים. וְרָצָה
בְּדַבְרֵיהֶם, הַנְּאֻמִּים בְּאֵמֶת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה,
בְּמִשָּׁה עֲבָדוֹ, וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ. וּבְנִבְיָאֵי, הָאֵמֶת וְהַצְדִּיק: (אמנו)

הפטרה דוישמע יתרו

בישעיה סימן ו'

בְּשַׁנַּת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְאָרְאָה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב
עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוֹלֵיו מְלֵאִים אֶת־

הַהֵיכָל: בְּשֵׁתָא דְאַתְנַגַּע בַּהּ, מֶלְכָא עֲזִיָּה. אָמַר נְבִיא. חֲזִיתִי, יְת
יְקָרָא דִינִי. שְׂרֵי עַל בְּרַסֵּי רָם וּמְנַטְל, בְּשַׁמֵּי מְרוּמָא. וּמְזִיו יְקָרִיָּה, אֶתְמְלִי
הֵיכְלָא: בְּשָׂרְפִים עֲמָדִים מְמַעַל לֹו שְׁשׁ כְּנָפִים שְׁשׁ
כְּנָפִים לְאַחַד בְּשֵׁתִים | יְכֶסֶה כְּנָפֵי וּבְשֵׁתִים יְכֶסֶה רַגְלֵיו
וּבְשֵׁתִים יַעֲוֹפֵר: שְׁמִשִּׁין קְדִישִׁין בְּרוּמָא, קְדָמוּהִי. שְׁתָּא גְפִין. שְׁתָּא
גְפִין, לְחַד. בְּתַרִּין מְכַסֵּי אַפּוּהִי, דִּילָא חֲזִי. וּבְתַרִּין, מְכַסֵּי גּוּיְתִיָּה. דִּילָא
מִתְחֲזִי, וּבְתַרִּין מְשַׁמֵּישׁ: ג וְקָרָא זֶה אֵל־זֶה וְאָמַר קְדוּשׁ |
קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהוָה עֲבָאוֹת מְלֵא כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
וּמְקַבְּלִין דִּין מִדִּין, וְאָמְרִין. קְדִישׁ בְּשַׁמֵּי מְרוּמָא, בֵּית שְׁכִינְתִּיָּה. קְדִישׁ
עַל אַרְעָא, עוֹבֵד גְּבוּרְתִּיָּה. קְדִישׁ בְּעַלְמֵי עֲלָמִיא, יי עֲבָאוֹת. מְלֵיא כָּל
אַרְעָא, זִיו יְקָרִיָּה: ד וַיִּנְעוּ אֲמוֹת הַסְּפִים מִקּוֹל הַקּוֹרָא
וְהַבַּיִת יִמְלֵא עֲשׂוֹן: וְזַעוּ, אֲלוֹת סְפֵי הֵיכְלָא. מְקַל, מְלוּלָא. וּבֵית
מְקַדְשָׁא, אֶתְמְלִי אֲמַטָּא: ה וְאָמַר אוֹי־לִי כִי־נִדְמִיתִי כִּי אִישׁ
טָמֵא־שְׁפָתַיִם אֲנִכִי וּבְתוֹךְ עִם־טָמֵא שְׁפָתַיִם אֲנִכִי יֹשֵׁב
כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה עֲבָאוֹת רָאוּ עֵינָי: וְאָמַרְתִּי, וַיִּלִּי אֲרִי

זולק הדקדוק: ה כִּי אֶת הַמֶּלֶךְ. תיבת 'כִּי' ברביע גם בירושלמיים:

חבית. ארי גבר חיב לאוכחא, אנא. ובגו עמא דמגעל בחובין, אנא
 יתיב. ארי ית יקר, שכינת מלך עלמיא. יי צבאות, חוזה עיני: וייער
 אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה במלקחים לקח
 מעל המזבח: ואשתוי לותי. חד, מן שמשיא. ובפמיה, ממלל.
 דקביל מן קדם דשכינתיה על ברסי יקרא, בשמי מרומא. עיל, מן
 מדבחא: ויגע על-פי ויאמר הנה נגע זה על-שפתיד וסר
 עונך וחטאתך תכפר: וסדר בפמי. ואמר. הא שויתי פתגמי
 נבואתי, בפמד. ויעדון חוכך, וחטאך, יתכפרון: ואשמע את-קול
 אדני אמר את-מי אשלח ומי ילך-לנו ואמר הנני
 שלחני: ושמעית. ית קל מימרא די, דאמר. ית מן אשלח לאתנבאה,
 ומן יזיל לאלפא. ואמרית, האנא שלח יתי: ויאמר לך ואמרת
 לעם הזה שמעו שמוע ואל-תבינו וראו ראו ואל-תדעו:
 ואמר. איזיל ותימר, לעמא הדין. דשמעין משמע, ולא מסתכלין. וחזן
 מחזא, ולא ידעין: השמן לב-העם הזה ואזני הכבד ועיניו
 השע פן-יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב
 ורפא לו: טפיש, לביה דעמא הדין. ואדנוהי יקר, ועינוהי טמטים.
 דלמא יחזון בעיניהון, ובאדניהון ישמעון. ובלבהון יסתכלון. ויתובון,
 וישתביק להון: ואמר עד-מתו אדני ויאמר עד אשר
 אס-שאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם והאדמה
 תשאה שממה: ואמרית. עד אמתו, יי. ואמר. עד דיצדין קרויא,
 מבלי יתיב. ובתיא, מבלי אנשא. וארעא, תחרוב ותצדי: ורחק
 יהיה את-האדם ורבה העזובה בקרב הארץ: ורחיק יי, ית

זלק הדקדוק: במלקחים. הקו"ף פתח בכל ספרי תימן: ש שמעו שמוע. בפשטא אחת והיא
 מלרע:

בְּנֵי אֲנָשָׁא, וְתִסְגִּי צְדִיּוֹתָא, בְּגוּה דְאַרְעָא: ^{יג} וְעוֹד בְּהָ עֵשִׂירֶיהָ
 וְשִׁבְהָ וְהִיתָה לְבָעֵר כְּאַלְהָהּ וְכַאֲלוֹן אֲשֶׁר בְּשִׁלְכַת מִצְבַּת
 בָּם זָרַע קֹדֶשׁ מִצְבֹּתָהּ: וְיִשְׁתַּאֲרוּן בְּהָ, חַד מִן עֶסְרָא. וְיִתּוּבוּן, וְיִהְיוּן
 לְצָרְבָא. כְּבַטְמָא, וְכַבְלוּטָא. דְּבַמְתַּר טְרַפְיָהוּן דְּמִן לִיבִישִׁין וְעַד כְּעַן אַנּוּן
 רְשִׁיבִין, לְקִימָא מְנַהוּן זֶרְעָא. בְּן גְּלוּתָא דִּישְׂרָאֵל, יִתְכַנְשׁוּן וְיִתּוּבוּן
 לְאַרְעֵהוּן, אַרְי זֶרְעָא דְקֹדֶשׁא, נִצְבֹּתָהוּן: ^{יד} כִּי-יֵלֵד יֶלֶד-לָנוּ בֶן
 נֶתֶן-לָנוּ וְהָיָה הַמְּשֻׁרָה עַל-שִׁכְמוֹ וְיִקְרָא שְׁמוֹ פִּלָּא יוֹעִין
 אֵל גְּבוּר אָבִי-עַד שַׁר-שָׁלוֹם: אָמַר נְבִיא, לְבֵית דָּוִד. אַרְי רְבִי,
 אֲתִילִיד לָנָא. בַּר, אֲתִיְהִיב לָנָא. וְקַבִּיל אוֹרִיתָא עֲלוּהִי, לְמִטְרָה.
 וְאֲתִקְרִי שְׁמִיָּה. מִן קָדָם מִפְּלִיא עֵינָה אֱלֹהָא גְּבַרָא, קַיִם עֲלִמְיָא. מְשִׁיחָא
 דְּשִׁלְמָא יִסְגִּי עֲלָנָא, בְּיוֹמוֹהִי: ^{טו} (כ' לַסְרַבְהָ) לְמַרְבֵּה הַמְּשֻׁרָה
 וּלְשָׁלוֹם אֵין-קִין עַל-פְּסָא דָּוִד וְעַל-מַמְלַכְתּוֹ לְהַכִּין
 אֲתָהּ וּלְסַעְדָּהּ בְּמִשְׁפָּט וּבְצַדִּיקָה מַעֲתָהּ וְעַד-עוֹלָם
 קִנְאָתָה יְהוּהָ עֲבָאוֹת תַּעֲשֶׂה-זֹאת: סְגִי רְבוּ לְעַבְדֵי אוֹרִיתָא
 וּלְנִטְרֵי שְׁלָמָא, לִית סוּף. עַל בְּרַסִּי דָּוִד, וְעַל מַלְכוּתִיָּהּ. לְאַתְקִנָּא יְתָהּ,
 וּלְמַבְנָהּ. בְּדִינָא, וּבְזִכּוּתָא. מִכְּעוֹן, וְעַד עֲלִמְיָא. בְּמִימְרָא דִּי עֲבָאוֹת,
 תַּתְעַבִּיד דָּא:

(גְּאֵלָנוּ יְהוּהָ עֲבָאוֹת שְׁמוֹ קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל:)

(פְּרַקְנָא. יי עֲבָאוֹת, שְׁמִיָּה. קֹדֶשׁא, דִּישְׂרָאֵל:)

עַל דָּא יִתְבַּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח, שְׁמָא רַבָּא קֹדֶשׁא. דִּי לְעִילָא, חַיָּא וְקִימָא. מְבַרַךְ הוּא לְעֵלָם,
 וּלְעֵלְמֵי עֲלִמְיָא:

זוֹלַק הַדְּקֻדּוּק: ^{טו} וּלְסַעְדָּהּ. הוֹרִי"ו גַעְי: